

نظریات جدید در مورد کیفیت دارایی بانکها

غلامرضا شاهرخی

لحاظ نظری در زمره طبقه‌بندی تسهیلات با رویکرد به گذشته (Ex Post یا Backward Looking) قرار می‌گیرد و بدین ترتیب، تغییرات در وضعیت مالی (قدرت بازپرداخت تسهیلات‌گیرنده) و یا رفتار تسهیلات‌گیرنده، تأثیری در ذخیره‌گیری نداشته و به عبارتی، کیفیت کل تسهیلات اعطایی (جاری و غیرجاری) ثابت فرض شده است. بدیهی است که در این سیستم، ارزش اقتصادی فعلی تسهیلات براساس تغییر شرایط تسهیلات‌گیرنده جایگاهی نداشته و بانکها مآلاً در شرایط حاد به تملک وثیقه‌ها روی می‌آورند.

ارزیابی کیفیت دارایی بانکها که معمولاً مترادف با کیفیت تسهیلات اعطایی به کار می‌رود، به‌طور کلی، شامل شناسایی دقیق کلیه تسهیلات اعطاشده مشکل دار و محاسبه سهم آنها در کل تسهیلات و مآلاً دستیابی به درجه سلامت دارایی‌های بانک می‌باشد.

در شرایط حاضر، تسهیلات اعطایی بانکها از نظر کیفی عملاً در سه طبقه به شرح زیر قرار می‌گیرد:

۱- تسهیلات جاری: تسهیلاتی که دریافت‌کنندگان آنها به‌طور مستمر در زمان سررسید مقرر نسبت به ایفای تعهدات خود اقدام می‌کنند و هیچگونه مشکلی در بازپرداخت بدهی خود ندارند، در این طبقه قرار می‌گیرند.

۲- مطالبات سررسید گذشته: چنانچه مشتری پس از انقضای سررسید مقرر، با توجه به نوع عقد طی مدت معینی (در اغلب موارد سه ماه) اقدام به تعیین تکلیف و تأدیه تعهدات خود به بانک ننماید، تسهیلات اعطایی به سرفصل مطالبات سررسید گذشته منتقل خواهند شد.

۳- مطالبات معوق: در صورتی که مدت معینی (اغلب سه تا نه ماه) از تاریخ انتقال تسهیلات اعطایی به سرفصل مطالبات سررسید گذشته سپری شده باشد و مشتری هنوز اقدام به تعیین تکلیف و تأدیه تعهدات خود به بانک ننموده باشد، در این صورت، مبلغ کل تسهیلات به سرفصل مطالبات معوق انتقال خواهد یافت. براساس مقررات فعلی، بانکها برای انواع تسهیلات - اعم از جاری و غیرجاری، یعنی سررسید گذشته و معوق - صرفاً معادل دو درصد مجموع آنها ذخیره‌گیری می‌کنند.

طبقه‌بندی تسهیلات به ترتیب فوق (و نحوه ذخیره‌گیری برای آنها) از

طبقه‌بندی تسهیلات با رویکرد به آینده، ضمن تعیین ریسک اعتباری انواع تسهیلات، تصویر دقیقتری از کیفیت تسهیلات را ترسیم می‌کند، به نحوی که بتوان درجه مقاومت بانک در مقابل شوکها و نوسانهای غیرقابل پیش‌بینی را اندازه‌گیری نمود.

طبقه‌بندی جدید کیفیت تسهیلات اعطایی

اما امروزه بانکهای پیشرفته و دارای مدیریت کارا در جهان، منابع قابل ملاحظه‌ای را به بررسی مستمر عملکرد وامها و تسهیلات تخصیص می‌دهند، و طبقه‌بندی تسهیلات با رویکرد به آینده (Ex Ante یا Forward Looking) را که در تطابق با توصیه‌های کمیته بال^(۱) می‌باشد، به کار می‌گیرند. این نوع طبقه‌بندی در مجموع کمک می‌کند که ضمن تعیین ریسک اعتباری انواع تسهیلات، تصویر دقیقتری از کیفیت تسهیلات در دست باشد، به ترتیبی که بتوان درجه مقاومت بانک در مقابل شوکها و نوسانهای غیرقابل پیش‌بینی را اندازه‌گیری نمود. به کارگیری این روش با ذخیره‌گیری عام^(۲) (General Provision) و ذخیره‌گیری خاص^(۳) (Specific Provision) ملازمه داشته و عملیاتی کردن آن در بانکها در بدو امر نیاز به آموزش کافی و ایجاد آمادگی لازم در کارکنان ذربط خواهد داشت.

به‌طور کلی، در این روش طبقه‌بندی، پرتفوی تسهیلات بانک در پنج طبقه به

در حال حاضر، بانکها برای انواع تسهیلات اعطایی - اعم از جاری و سررسید گذشته و معوق - صرفاً معادل دو درصد مجموع آنها ذخیره‌گیری می‌کنند، در حالی که با توجه به درجه ریسک اعتباری آنها، باید ذخیره‌گیری متفاوتی اعمال شود.

شرح زیر قرار خواهد گرفت:

▲ بروز مشکلات مالی برای گیرندگان تسهیلات موجب می شود که کیفیت دارایی بانکها هم با مخاطره روبرو شود.

- ۱- تسهیلات استاندارد یا جاری (Standard): تسهیلات اعطایی که در آینده نزدیک با هیچگونه مشکل احتمالی در بازپرداخت مواجه نمی شوند و مشتری آنها دارای شرایط مالی و وضعیت اعتباری بسیار مطلوب باشد، در این طبقه قرار خواهند گرفت.
- ۲- تسهیلات با مراقبت ویژه (Special Mention): بازپرداخت اینگونه تسهیلات عملاً با مشکلی مواجه نشده است، ولی به طور یاقوه دارای ضعفهایی هستند^(۴) که مدیریت بانک باید توجه ویژه و نزدیک به آنها داشته باشد. چنانچه این ضعفها اصلاح یا برطرف نشوند، این احتمال وجود دارد که در آینده نزدیک بازپرداخت اینگونه تسهیلات با مشکل مواجه شود. تسهیلات مشتریانی که فعالیت آنان به علت ضعف مدیریت یا شرایط نامطلوب اقتصادی، روند معکوس و نامناسبی پیدا نموده نیز در این طبقه قرار می گیرند.

۳- تسهیلات زیر استاندارد (Subs andard): تسهیلاتی که سررسید گذشته شده اند و یا آن که پس از انقضای سررسید، مجدداً زمان بندی شده اند و همچنین تسهیلاتی که برای اهداف نامناسب به کار گرفته شده اند، در این طبقه قرار داده می شوند.

۴- تسهیلات مشکوک الوصول (Doubtful): به طور کلی، وصول این طبقه از تسهیلات بسیار مشکل خواهد بود، زیرا تسهیلات گیرنده با مشکلات مالی شدید مواجه می باشد.

۵- تسهیلات لاوصول (Loss): اینگونه تسهیلات غیرقابل وصول تلقی می شوند و تسهیلات گیرنده عملاً نه توان و نه تصمیم به بازپرداخت آن دارد. بدیهی است که برای هر یک از طبقات فوق الذکر، با توجه به درجه ریسک اعتباری آنها، باید ذخیره گیری متفاوتی در نظر گرفته شود که چگونگی آن در جدول زیر نظر می گذرد.

طبقه بندی جدید کیفیت تسهیلات اعطایی

ردیف	طبقه تسهیلات	میزان ذخیره گیری	نوع ذخیره
۱	استاندارد (جاری)	۱ درصد	عام
۲	مراقبت ویژه	۵ درصد	عام
۳	زیراستاندارد	۱۵ درصد	خاص
۴	مشکوک الوصول	۵۰ درصد	خاص
۵	لاوصول	۱۰۰ درصد	خاص

به طوری که در جدول ملاحظه می شود، برای تسهیلاتی که فاقد مشکل بازپرداخت بوده و در طبقه ۱ و ۲ قرار گرفته اند، ذخیره عام در نظر گرفته شده است، ولی برای تسهیلاتی که در ردیف های ۳ و ۴ و ۵ قرار دارند و جملگی دارای مشکل

بازپرداخت می باشند، با توجه به درجه ریسک، ذخیره خاص منظور شده است. لازم به اشاره است که تعاریف و خصوصیات هر یک از طبقات فوق از جنبه های گوناگون می تواند بسیار گسترده تر باشد و در این نوشتار تنها به اختصار به آنها اشاره شده است.

یادداشتها

- ۱) کمیته بال (Basel Committee on Banking Supervision) از نظر سازمانی زیرمجموعه بانک تسویه بین المللی (Bank for International Settlements) می باشد که مقر آن در شهر بال سوییس بوده و با هدف جلوگیری از بحران های بانکی و ارتقای سطح معیارهای نظارت بانکی از طریق تهیه استانداردها و دستورالعمل های نظارتی، توسط روسای بانک های مرکزی کشورهای عضو گروه ۱۰ در سال ۱۹۷۴ تاسیس شده است. از جمله دستورالعمل های منتشره توسط کمیته مزبور، می توان به اصول پایه در نظارت بانکی کارا و موثر (Core Principles for Effective Banking Supervision) اشاره کرد. لازم به یادآوری است که توصیه های کمیته بال مورد تایید و حمایت نهادهای بین المللی همچون صندوق بین المللی پول و بانک جهانی می باشد.
- ۲) ذخیره عام معمولاً درصد معینی از کل تسهیلات یا دارایی ها را شامل شده و برای زیان های احتمالی و نامشخص در نظر گرفته می شود.
- ۳) ذخیره خاص براساس هر یک از طبقات دارایی ها و زبان هایی که تشخیص داده شده اند، در نظر گرفته می شود. ذخیره خاص معمولاً ارتباط مستقیم با درجه تخریب ارزش تسهیلات دارد.
- ۴) از مصادیق اینگونه تسهیلات، می توان فقدان قرارداد محکم و مستند و نداشتن وثیقه مطمئن را نام برد.